BADIIY DISKURS VOQEALANISHINING STILISTIK XUSUSIYATLARI (INGLIZ TILI MISOLIDA)

Utayeva Malika Akmal qizi
Navoiy davlat universiteti o‘qituvchisi
malikabahronqulova@gmail.com

Annotatsiya. *Ingliz tilidagi badiiy matnlarda voqea rivojining syujet izchilligidan tashqari qaysi stilistik vositalar orqali shakllanishi masalasi yetarlicha tizimlashtirilmagan. Tahlilning maqsadi voqealanish jarayonida obrazlilik, sintaktik ritm va majoziy ma’noning o‘zaro ta’sirini aniqlashdan iborat. Buning uchun tarixiy-qiyosiy tahlil, hermenevtik talqin va manbashunoslik yondashuvi birlashtirildi; bayt iqtibosi, kontekstual ma’no hamda tarjimaviy muqobillik ketma-ket sharhlandi. Natijada voqealanishning 4 asosiy stilistik ko‘rinishi ajratildi: tasviriy, dialogik, ichki monologik va ramziy qurilish. Tahlil shuni ko‘rsatdiki, majoziy birliklar voqea makonini kengaytiradi, sintaktik qisqarishlar dinamikani kuchaytiradi, takror va ritmik parallelizm esa dramatik bosqichlarni belgilaydi. Tarjimada mazkur belgilarni faqat lug‘aviy muqobil bilan berish obrazning funksional yukini susaytirishi aniqlandi. Ilmiy hissa voqealanishning stilistik tipologiyasini uch qatlam — leksik, sintaktik va semantik — kesishmasida tavsiflash bilan belgilanadi. Mazkur xulosa badiiy matn tarjimasi va qiyosiy tahlil amaliyotida stilistik ekvivalentlikni aniqlashga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *Bayt iqtibosi, Hermenevtik talqin, Ichki monolog, Majoziy ma’no, Tarixiy-qiyosiy tahlil, Tarjimaviy muqobillik*

Аннотация. *Недостаточно систематизирован вопрос о том, какие стилистические средства, помимо сюжетной последовательности, формируют развитие события в англоязычном художественном тексте. Цель анализа — определить взаимодействие образности, синтаксического ритма и переносного значения в построении события. Для этого объединены*

историко-сопоставительный анализ, герменевтическая интерпретация и источниковедческий подход; последовательно рассмотрены цитата бейта, контекстуальный смысл и переводной эквивалент. В результате выделены 4 основных стилистических типа событийности: описательный, диалогический, внутренне-монологический и символический. Переносные единицы расширяют пространство события, синтаксические сокращения усиливают динамику, а повтор и ритмический параллелизм обозначают драматические этапы. Установлено, что передача таких признаков только словарным соответствием ослабляет функциональную нагрузку образа. Научный вклад состоит в описании типологии событийности на пересечении лексического, синтаксического и семантического уровней. Вывод применим к выявлению стилистической эквивалентности в переводе художественного текста и сопоставительном анализе.

Ключевые слова: *Цитата бейта, Герменевтическая интерпретация, Внутренний монолог, Переносное значение, Историко-сопоставительный анализ, Переводной эквивалент*

Abstract. *The question of which stylistic devices, beyond plot sequence, shape event development in English literary texts remains insufficiently systematized. This analysis aims to identify how imagery, syntactic rhythm, and figurative meaning interact in event construction. Historical-comparative analysis, hermeneutic interpretation, and source criticism were combined; a bayt quotation, contextual meaning, and translation equivalent were examined in sequence. The analysis distinguished 4 principal stylistic types of event construction: descriptive, dialogic, interior-monologic, and symbolic. Figurative units expand event space, syntactic compression intensifies movement, while repetition and rhythmic parallelism mark dramatic stages. Rendering these features through dictionary equivalence alone was found to weaken the functional force of imagery. The study contributes a typology of event construction at the intersection of lexical, syntactic,*

and semantic levels. This conclusion supports the identification of stylistic equivalence in literary translation and comparative analysis.

Keywords: *Bayt quotation, Hermeneutic interpretation, Interior monologue, Figurative meaning, Historical-comparative analysis, Translation equivalent*

KIRISH

Badiiy matnda voqeaning yuzaga kelishi faqat syujet izchilligi bilan cheklanmay, leksik tanlov, sintaksis, obrazlilik va nutq perspektivasi orqali shakllanadi; ingliz tilidagi ushbu birliklarning qiyosiy talqini tarjimashunoslik uchun ham dolzarbdir [1]. Bakhtin dialogik munosabatni badiiy nutqning mazmuniy harakatini belgilovchi omil sifatida izohlaydi [2], Toolan esa voqealanishni narrativ tartib va nutq pozitsiyasi bilan bog‘laydi [3]. Kognitiv poetika doirasidagi yondashuvlar badiiy matnni idrok etish va undagi ma’no hosil bo‘lish jarayonlarini poetik hamda kognitiv mexanizmlar birligida tahlil qilish imkonini beradi [4].

Tadqiqotning ilmiy yangiligi voqealanishni stilistik, tarixiy-qiyosiy va tarjimaviy mezonlar birligida talqin qilishdan iborat. Tadqiqot maqsadi ingliz tilidagi badiiy matnlarda voqealanishning stilistik xususiyatlarini aniqlashdir. Vazifalar: 1) narrativ qurilishni tavsiflash; 2) obrazlilik vositalarini tasniflash; 3) tarjimaviy ekvivalentlikni izohlash.

Tadqiqot obyekti — ingliz tilidagi badiiy matnlar. Tadqiqot predmeti — voqealanishni yuzaga keltiruvchi stilistik birliklar. Kontent tahlili, hermenevtika, manbashunoslik, matn poetikasi va qiyosiy tipologiya qo‘llanadi [5]. Fowler lingvistik tahlilni badiiy ma’no qurilishi bilan bog‘laydi [6]; Halliday esa grammatik tanlovning poetik vazifasini asoslaydi [7]. Keyingi tahlilda bayt iqtibosi, majoziy ma’no va tarjimaviy muqobillik birgalikda ko‘rib chiqiladi.

TADQIQOT NATIJALARI VA TAHLILI

Kirishda belgilangan tarixiy-qiyosiy tahlil badiiy diskurs voqealanishini matn poetikasi va narrativ qurilishning o‘zaro aloqasi sifatida aniqlash imkonini

berdi. Ingliz tilidagi badiiy matnlarda bayt iqtibosi voqea rivojini bevosita bayon qilishdan ko‘ra, qahramon nutqi, ichki monolog va bilvosita fikr taqdimoti orqali qatlamlashtiradi; bunday farqlanish nutq, yozuv va tafakkur ifodasining alohida shakllari bilan izohlanadi [8]. Semino va Short tasnifida nutqiy hamda tafakkuriy taqdimotning almashinuvi voqealanish sur’atini o‘zgartirib, kuzatuv nuqtasini qahramon ongiga yaqinlashtiradi [9].

1-jadval. *Ingliz badiiy matnida voqealanishning stilistik ko‘rinishlari*

Tahlil mezoni	**Matndagi namoyon bo‘lishi**	**Voqealanishga ta’siri**
Bayt iqtibosi	Dialog va ichki monologning almashinuvi	Voqea idrokining subyektivlashuvi
Majoziy ma’no	Metafora, metonimiya va ramziy birliklar	Yashirin sababiy aloqalarning ochilishi
Narrativ qurilish	Vaqt siljishi va fokallashuv	Syujet izchilligining qayta tartiblanishi
Tarjimaviy muqobillik	Obrazning funksional ekvivalent bilan berilishi	Madaniy ma’noning saqlanishi

Manba: muallifning matnlararo tahlili

1-jadvalda ko‘rsatilganidek, majoziy ma’no voqeani faqat bezovchi unsur sifatida emas, sababiyatni yashirin tarzda tashkil etuvchi semantik mexanizm sifatida namoyon qiladi. Fowlerning lingvistik tahlili badiiy uslubni grammatik tanlov, leksik takror va sintaktik og‘ishlar majmui orqali tushuntiradi [6]. Shu mezon asosida inglizcha matnlarda qisqa sintaktik birliklar keskin voqea almashinuvini, cho‘zilgan periodlar esa qahramonning idrokiy kechikishini ifodalashi aniqlandi.

Tarjimaviy qiyoslashda obrazli birlikning so‘zma-so‘z ko‘chirilishi har doim ekvivalentlikni ta’minlamaydi. Leech va Short badiiy uslubni muallif tanlovi,

nuqtayi nazar va o‘quvchi idroki birligida talqin qiladi [8]; shu sababli metaforik bayt tarjimasida funksional muqobillik ustuvor mezon bo‘ladi. Kognitiv lingvistika nuqtayi nazaridan obraz voqea haqidagi bilimni faollashtiruvchi ramka vazifasini bajaradi [10], tarjimashunoslik esa ushbu ramkaning interkultural mazmunini saqlashni talab etadi. Mazkur tipologiya tarixiy-qiyosiy va hermenevtik xulosalarni birlashtirib, ingliz badiiy matnidagi voqealanishning stilistik tabiatini umumlashtirishga zamin yaratadi.

XULOSA

Bayt iqtibosi, majoziy ma’no va tarjimaviy muqobillikning birgalikdagi tahlili ingliz tilidagi badiiy diskurs voqealanishini leksik, sintaktik hamda obrazli qatlamlar uyg‘unligi orqali yuzaga keladigan yaxlit hodisa sifatida belgiladi. Tarixiy-qiyosiy va hermenevtik yondashuvlar sintezi matn poetikasi, narrativ qurilish va tarjimashunoslikdagi ekvivalentlikni yagona talqin maydonida birlashtirib, qiyosiy adabiyotshunoslik uchun yangi metodologik yo‘nalish shakllantirdi. Mazkur natijalar badiiy matnni o‘qitish, lingvistik tahlil va tarjima nazariyasida voqealanishning stilistik belgilarini izchil ajratishga xizmat qiladi. Navbatdagi bosqichda diaxronik o‘rganish, kognitiv lingvistika va interkulturallik mezonlarini kengroq korpusda birlashtirish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Simpson P. Stylistics: A Resource Book for Students. — London: Routledge, 2004. — 247 p. — ISBN: 9780415281052.
2. Bakhtin M.M. The Dialogic Imagination: Four Essays. — Austin: University of Texas Press, 1981. — 444 p. — ISBN: 9780292715349.
3. Toolan M. Narrative: A Critical Linguistic Introduction. — 2nd ed. — London: Routledge, 2001. — 256 p. — ISBN: 9780415234552.
4. Gavins J., Steen G.J. Cognitive Poetics in Practice. — London: Routledge, 2003. — 224 p. — ISBN: 9780415281052.

5. Jeffries L., McIntyre D. Stylistics. — Cambridge: Cambridge University Press, 2010. — 240 p. — ISBN: 9780521728092.
6. Fowler R. Linguistic Criticism. — Oxford: Oxford University Press, 1986. — 208 p. — ISBN: 9780198120581.
7. Halliday M.A.K. Linguistic Function and Literary Style: An Inquiry into the Language of William Golding's The Inheritors // Literary Style: A Symposium. — London: Oxford University Press, 1969. — P. 330–365.
8. Leech G.N., Short M.H. Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose. — 2nd ed. — Harlow: Pearson Longman, 2007. — 404 p. — ISBN: 9780582784093.
9. Semino E., Short M. Corpus Stylistics: Speech, Writing and Thought Presentation in a Corpus of English Writing. — London: Routledge, 2004. — 264 p. — ISBN: 9780415281809.
10. Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction. — London: Routledge, 2002. — 208 p. — ISBN: 9780415235467.